

Den europæiske efterkrigsorden – et eftermæle

essay

af Herfried Münkler

Oversat af Jens Ellekær

Kilde: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 28-29, 2022,
Bundeszentrale für politische Bildung

Aus Politik und Zeitgeschichte udgives af den tyske Forbundscentral for politisk dannelse (*Bundeszentrale für politische Bildung*) som et tillæg til ugeavisen *Das Parlament*. Med Forbundscentralens egne ord har udgivelsen til formål at ”offentliggøre videnskabeligt baserede, alment forståelige bidrag til samtidshistoriske og socialvidenskabelige temaer såvel som til aktuelle politiske spørgsmål. Tillægget er et forum til diskussion, en indføring i komplekse vidensområder og tilbyder en afbalanceret blanding af grundlæggende og aktuelle analyser.”

Herfried Münkler (født 1951) læste germanistik, statskundskab og filosofi på *Goethe-Universität* i Frankfurt am Main. Han blev i 1981 promoveret på en afhandling om Machiavelli, der i dag regnes for et standardværk, og blev i 1987 habiliteret på en afhandling, der blev publiceret med titlen *Im Namen des Staates: die Begründung der Staatsraison in der frühen Neuzeit*. Fra 1992 var Münkler professor i politisk teori på *Humboldt-Universität* i Berlin, hvorfra han blev emeriteret i 2018.

Münkler er forfatter til en lang række værker om politik, historie og krigsteori. Han har især høstet meget fine anmeldelser for sit store værk om Trediveårskrigen fra 2017. I dansk oversættelse er udgivet *De nye krige* (Ellekær 2007).

Det russiske angreb på Ukraine, bombningen af boligkvarterer i større byer og den systematiske ødelæggelse af den civile infrastruktur og endelig Putins utilslørede trussel om en militær eskalation helt op til indsættelse af atomvåben i det tilfælde, at NATO griber ind i krigen på Ukraines side, har

ikke blot rystet den europæiske fredsorden, men bogstaveligt talt lagt den i ruiner. Invasionen er ikke blot et ”tilbagefald til Den Kolde Krigs tid”, men fremkomsten af en grundlæggende ny konfliktstruktur, som det ikke er sket siden afslutningen på Anden Verdenskrig i Europa. I flere henseender ligner de nu opståede konstellationer dem i mellemkrigstiden, det vil sige de to årtier mellem 1919 og 1939, da der i Central-, Øst- og Sydøsteuropa blev ført flere krige.¹ Men ved siden af visse ligheder med mellemkrigstiden kan der også konstateres nogle forskelle. Der foreligger for de seneste begivenheder ikke et et-til-et blueprint; det gælder også for det tyske overfald på Polen, der er blevet bragt i spil som en yderligere kandidat til en historisk analogistruktur. Det betyder imidlertid ikke, at man intet kan lære af historien; man bør blot være sig for umiddelbare ligestillinger og ved opløsning af fredsordener spørge til årsagerne til, at disse ikke havde bestandighed.

Europæisk Efterkrigsorden 1

Det giver mening at sondre mellem to europæiske efterkrigsordener: den, hvis begyndelse kan dateres til årene 1948/49 med den definitive opløsning af anti-Hitler-koalitionen og begyndelsen på Den Kolde Krig, og som sluttede i 1988/89 med afslutningen på Den Kolde Krig og Europas deling (Efterkrigsorden 1); samt den, der begyndte i 1989/91 med opløsningen af Warszawapagten og Sovjetunionens undergang, og hvis afslutning kan ansættes til at være det russiske angreb på Ukraine den 24. februar 2022 (Efterkrigsorden 2). De to etaper i den europæiske efterkrigsorden adskiller sig ikke kun i graden af Europas militarisering, men også i deres forankring i en global orden. I Efterkrigsorden 1 gik grænserne mellem ”Vest” og ”Øst” eksempelvis midt gennem Europa, og garantien for en fredelig sameksistens mellem de

---

1 Se Margaret MacMillan, *Peacemakers. Six Months that Changed the World*, London 2001; Jörn Leonhard, *Der überforderte Frieden. Versailles und die Welt 1918–1923*, München 2018; Eckart Conze, *Die große Illusion. Versailles 1919 und die Neuordnung der Welt*, München 2018.

to blokke bestod i deres evne til gensidig afskrækelse, som sørgede for, at det i grænseområderne ikke kom til nogen voldelig konfrontation.

Disse forhold adskilte Europa fra Østasien, hvor det i Korea og Vietnam kom til to krige med forskellige resultater, og hvor Den Kolde Krig var en epoke med faser af varm krig. Herved blev grænserne mellem de to blokke forskudt, uden at det dog førte til en ny verdenskrig, således som det formentlig ville have været tilfældet i Europa. Blokdannelsen i Østasien var ganske vist også minde entydig end i Europa.

Man kan altså til differentieringen mellem to efterkrigsordener i Europa i globalt perspektiv yderligere skelne mellem tre rum i Den Kolde Krig: Europa, hvor regionale grænseforskydninger med stor sandsynlighed ville have ført til global krig, og hvor de enkelte staters allianceskifte var udelukket; Østasien, hvor grænseforskydninger og allianceskifter fandt sted, uden at dette førte til en global krig; og endelig den såkaldte Tredje Verden, hvor sideskifter var hyppige, og hvor der også blev udkæmpet utallige krige, hvori Øst og Vest var indblandet, uden at dette var forbundet med risiko for en global krig. Den europæiske efterkrigsorden var altså fast integreret i en global orden kendetegnet af bipolaritet, hvori Washington og Moskva rådede over mere eller mindre klart fremtrædende indflydelseszoner, som de, hvor disse indflydelseszoner var klare fremtrædende, gensidigt respekterede.²

Dét var rammeforudsætningerne for den europæiske fredsorden 1.

Prisen for den europæiske fred var, at Europa politisk ikke spillede nogen større rolle: for det første fordi det var delt i øst og vest, og de respektive fundamentale beslutninger blev truffet i Moskva eller Washington; for det andet fordi Storbritannien og Frankrig i første omgang var beskæftiget med tilbagetrækningen fra deres kolonier, altså med omdannelsen af en imperial orden til en nationalstatslig; for det tredje fordi Tyskland, som potentielt var Vest- og Centraleuropas stærkeste aktør,

var delt og som følge af Anden Verdenskrig politisk og moralsk kompromitteret. Sat på spidsen kan man sige, at beslutninger om krig og fred udelukkende blev truffet i Moskva og Washington. Vesteuropæerne, især vesttyskerne, på hvis territorium en krig ville være blevet udkæmpet, kunne få lov til demonstrativt at stritte imod denne beslutningsstruktur – så længe dette politisk var uden konsekvenser. I spørgsmålet om genbevæbningen i 1950'erne og om NATO's oprustningsbeslutning i 1980'erne var dette som bekendt tilfældet.

Europæisk Efterkrigsorden 2

Europas politiske nyordning efter 1989/91 udviklede sig lige så inkrementelt som Den Kolde Krigs forudgående efterkrigsorden. Inkrementelt betyder i dette tilfælde, at der ikke var nogen, som havde udkastet en stor plan, som eksempelvis NATO's østudvidelse havde orienteret sig imod. Det drejede sig snarere om en fremadskridende udvikling, der baserede sig på tilslutning, hvorunder der var betænkeligheder, tøven og misforståelser, og hvor frem for alt det, at man ville undgå at vende tilbage til konstellationer, som man netop havde frigjort sig fra, spillede en rolle. Der blev altså i mindre grad skuet fremad, fordi man i geopolitisk henseende vidste, hvor man ville hen, hvorimod blikket især rettede sig bagud for ikke at gentage de politiske fejlbeslutninger og fejludviklinger i mellemkrigsordenen fra 1919 til 1939. Dertil hørte ganske vist også, at Rusland foreløbig ikke havde nogen særlig stor stemme i denne "udvikling gennem tilslutning", fordi det i overvejende grad beskæftigede sig med sig selv.

Således opstod der i dele af den postsovjetske elite den forestilling, at man under fremkomsten af den ny orden i Europa var blevet ignoreret og forfordelt, og jo mere denne forestilling udbredtes, desto tættere knyttede den sig til den idé, at man ved en passende lejlighed skulle gennemføre en revision af denne orden. I hvert fald var Rusland tydeligvis ikke interesseret i at opretholde og yderligere udforme denne Efterkrigsorden 2. Putins udtalelse om Sovjetunionens opløsning som "det

---

² Herom udførligt: John Lewis Gaddis, *The Cold War: A New History*, New York 2005, (da.overs., Den kolde krig, Gyldendal 2008).

20. århundredes største geopolitiske katastrofe” viser kun dette alt for tydeligt.

I Vest- og Centraleuropa var man af den modsatte opfattelse: Her havde man efter 1945 generelt opgivet projektet med imperiedannelse,³ hvad enten det skyldtes, at forehavendet med en med militær magt drevet storrigedannelse netop var slået katastrofalt fejl, således som det var tilfældet med Italien og især Tyskland, eller fordi de oversøiske koloniriger befandt sig i opløsning, og at de heller ikke med militær magt kunne opretholdes, således som det gjorde sig gældende for Frankrig, Storbritannien, Holland og Belgien. I Vesteuropa havde man siden 1950'erne satset på den økonomiske sammensmeltning af de stater, som tidligere havde konkurreret om overmagten, og herunder oplevet en bred samfundsmæssig velstandsforøgelse, hvormed der også fulgte politisk stabilitet. Denne politiske stabilitet var et resultat af den liberal-demokratiske retsstat, der denne gang ikke, som i mellemkrigstiden, blev truet af sociale og politiske splittelser og af antidemokratiske kræfters opstigen.⁴

Dette EF-Europa, der var indlejret i NATO's transatlantiske sikkerhedsfællesskab, blev med tiden så attraktiv, at yderligere europæiske stater ønskede at tiltræde det: Således blev ”de 6's Europa” gennem syd- og nordudvidelser stadig større, hvilket ikke kun sigtede mod et fælles marked, men også i tilfældet Portugal, Spanien og Grækenland var ensbetydende med en forsikring mod et tilbagefald til militærdiktatur eller lignende former for autoritært herredømme.⁵ Efter Østblokkens sammenbrud bestræbte de central- og sydøsteuropæiske lande sig på at blive optaget i dette fællesskab for at få del i dets økonomiske velstand og

dets demokratiske stabilitet. Herunder udviklede bestemt ikke alt sig, således som man oprindeligt havde forestillet sig det, men trods de centrifugale kræfter, som opstod i Den Europæiske Union efter finans- og statsgældskrisen efter 2010, såvel som striden om optagelse af flygtninge fra 2015/16, så blev projektet for en økonomisk sammenfletning og Europas politiske integration dog betragtet som forbilledlig for udviklingen af en verdensorden, hvori der ikke længere ville forekomme krige, og hvor politik hinsides national egoisme i fællesskab kunne hellige sig menneskehedens store udfordringer.

Den europæiske Efterkrigsorden 2 adskilte sig fra den foregående derved, at den for systemets fortsatte beståen nødvendige tillid ikke længere – i hvert fald ikke længere i væsentlig grad – baserede sig på militær rustning og gensidig afskrækelse helt ud i gensidig gidseltagning af civilbefolkningen i atomslag, men afløstes i vidt omfang af økonomisk sammenknytning. Man gjorde sig økonomisk afhængig af hinanden, idet denne gensidige afhængighed skulle sikre, at de i ordenen integrerede magter var mere interesserede i opretholdelse af status quo end i ændringer af denne. Oveni kom den gennem den nye orden opnåede ”fredsdividende”, som de sparede rustningsudgifter blev betegnet.

Ganske vist havde man også i Efterkrigsorden 1's sidste to årtier i form af rustningsbegrænsningsaftaler forsøgt at standse de fortsatte rustningstiltag, men det havde, således som NATO-beslutningen i 1979 i en reaktion på den sovjetiske opstilling af mellemdistancemissiler viste det, kun haft begrænset virkning. Nu derimod, hvor man var ”omgivet af venner”, som en kendt formel lød, kunne man reducere rustningsudgifterne til et helt andet niveau. Deraf profiterede også Rusland samt de øvrige efterfølgerstater efter Sovjetunionen, hvis sammenbrud i de fremherskende forklaringer ikke mindst blev ført tilbage til de nationaløkonomisk for høje rustningsudgifter. Kort sagt: I Vesten gik man ud fra, af Ruslands økonomiske aflastning som følge af de lavere rustningsudgifter i tilstrækkelig grad ville få landets politiske eliter til at inte-

---

3 Om den strukturelle forskel mellem imperium og nationalstat se Herfried Münkler, *Imperien. Die Logik der Weltherrschaft vom Alten Rom bis zu den Vereinigten Staaten*, Berlin 2005, s. 16ff.

4 Om mellemkrigstidens spaltninger se Boris Barth, *Europa nach dem Großen Krieg. Die Krise der Demokratie in der Zwischenkriegszeit 1918–1939*, Frankfurt/M.–New York 2018.

5 Om den europæiske sammensmeltnings historie fra EF til EU se Kiran Klaus Patel, *Projekt Europa. Eine kritische Geschichte*, München 2018.

ressere sig for den ny orden og få revisionsforestillingerne til at træde i baggrunden. Det øgede omfang af russiske energileverancer til Vesteuropa og modsvaret i form af eksport af attråede vestlige forbrugsvarer og højteknologi til Rusland kunne betragtes som yderligere ”tillidsskabende foranstaltninger”. De to østersøpipelines ”Nord Stream” 1 og 2 blev til et symbol på denne form for økonomisk sammenfletning i betydningen af en tillidsskabende og tillidssikrende foranstaltning. De var så at sige et udtryk for materialiseret tillid.

Denne orden, der sikrede fred i Europa, blev hurtigt til et blueprint for en global orden, som skulle gøre fred til politikens fremherskende aggregatstilstand og krig i stadig stærkere grad til en undtagelse. Begrebet ”efterkrigsorden” fik herved en dobbeltbetydning: På den ene side betegnede det deskriptivt den internationale orden efter Anden Verdenskrig; på den anden side stod det præskriptivt for en orden, hvori krig som modus for viljesgennemtvungelse skulle høre fortiden til. Det var ganske vist stadig ikke tilfældet, men med den fremadskridende udbredelse af den europæiske orden - således forestillede man sig det - skulle det globalt blive således. I perspektiv ville det måske så tillige blive muligt at bringe atommagterne til at give afkald på disse våben.

Denne globale ordensidé, som hovedsagelig hvilede på de erfaringer, som Europa havde gjort siden 1989, baserede sig på en række principper, der lader sig formulere således: Denne ordens ledeidé bestod i forvandlingen fra konflikt til samarbejde henholdsvis - spilteoretisk formuleret - afløsningen af nulsumsspil med win-win-konstellationer. Hvor i nulsumsspil den sejrendes gevinst modsvares af den tabendes tab, eftersom det i spilforløbet jo drejer sig om at dele en uforandret sum mellem to eller flere spildeltagere, defineres win-win-konstellationer derved, at alle vinder, idet dog den enes gevinst kan være relativ lille, hvorimod en andens kan være langt højere. Man kan således i et nulsumsspil indkassere en langt højere gevinst end i en win-win-konstellation, lige som man også kan lide et dramatisk tab. Modsætningen kan tydeliggøres således: Forsigtige spillere vil prin-

cipielt beslutte sig for win-win-konstellationen, og kun højrisikopolitikere vil inddrage sig på nulsumsspil. Problemet i den europæiske efterkrigsorden bestod altså i, at højrisikopolitikere måtte tages ud af spillet lige så snart, de dukkede op. Spørgsmålet var, om den økonomiske sammenfletning ville være tilstrækkelig, eller om der ville være behov for en ”vogter”, og hvis ja, hvem det skulle være. Det var fra begyndelsen akilleshælen i den europæiske efterkrigsorden.

Der skete således overalt en relativ forringelse i betydningen af militær magt og en betragtelig forøgelse i betydningen af økonomisk magt, når det drejede sig om at gøre en politisk vilje gældende. Frem for alt drog Tyskland fordele af denne forandring i magtformernes specifikke vægt, hvorfor man netop i Tyskland fandt - og finder - de mest beslutsomme og energiske tilhængere af denne type orden. Som regel argumenterede de imidlertid ikke med henvisning til de særlige fordele for Tyskland - hvis vægt i Europa i væsentlig grad hvilede på landets økonomiske magt, hvorimod den militære magt spillede en meget underordnet rolle⁶ - men henviste for det meste til, at kun en sådan orden ville kunne gøre menneskehedens retoriske ”vi” til et subjekt med handleevne, som ville være i stand til at bearbejde de i stigende grad påtrængende menneskehedsopgaver: den effektive bekæmpelse af sult og fattigdom på den sydlige halvkugle, samt klimaforandringerne og arternes uddøden i hele verden.

Det var - og er - grundlæggende rigtigt, men det blev allerede inden ødelæggelsen af den europæiske Efterkrigsorden 2 i tiltagende grad forpurret af, at de store aktører i verdensordenen gjorde deres deltagelse i bearbejdningen af menneskehedsopgaverne afhængig af politiske indrømmelser fra de øvrige store aktører. Begrænsning af klimaforandringerne er blevet til et politisk afpresningsmiddel. Også internt i EU, kerneelementet i den europæiske efterkrigsorden, er spændingerne på det seneste vokset: Oven i det forudsete fiskale

---

⁶ Se Herfried Münkler, *Macht in der Mitte. Die neuen Aufgaben Deutschlands in Europa*, Hamburg 2015, s. 186ff.

brud i forhold til de sydlige medlemslande er der kommet spørgsmålet om den liberal-demokratiske orden i for eksempel Polen og Ungarn samt problemet med den notoriske korrupsion i Sydøsteuropa.

Normativt ladede ordeners sårbarhed

Den europæiske Efterkrigsorden 2 var ikke det første forsøg på at etablere en fredsorden i Europa, som ikke i væsentlig grad baserede sig på en quasi-fysikalisk ligevægt mellem kræfterne, men på en normativ forudgivet idé, nemlig på ideen om fred. Det drejer sig her om Paris-fredsordenen fra 1919/20, som bestod af traktaterne fra Versailles, Saint-Germain, Trianon, Neuilly og Sèvres, hvori Europas politiske landskab efter Første Verdenskrig blev ordnet på ny – *realpolitisk* gennem forskydning af grænser og nyoprettelse henholdsvis genskabelse af nationalstater, *idealpolitisk* gennem forestillingen om, at det skel, som var frembragt af Den Store Krig og det gamle Europas undergang, kunne udnyttes til at skabe en verden med fred og demokrati ("a war to end all wars", hvormed US-præsident Woodrow Wilson havde legitimeret USA's indtræden i krigen og fastsat målet om "at skabe en verden, der er sikker for demokratiet").⁷

I den tyske debat beskæftigede man sig især med Versailles-traktaten, der med henvisning til den tyske delegations ikke-deltagelse i forhandlingerne blev betegnet som en "diktatfred", hvilket derpå blev til en retfærdiggørelse af den af Hitler førte revisionspolitik. Generelt bestod problemet i, at ikke blot Tyskland, men tillige det bolsjevistiske Rusland ikke var blevet inddraget i forhandlingerne og derfor ikke var interesserede i fredsordens opretholdelse. De indtog begge en principielt revisionistisk grundholdning over for fredsordenen: Tyskland af nationale, Rusland – henholdsvis fra 1922 Sovjetunionen – af socialrevolutionære årsager. Det var den ene store byrde fra Paris-fredsordenen. Den anden var et resultat af opløsningen af de tre store multinationale, multietniske

og multireligiøse imperier i det østlige og sydøstlige Europa samt i Mellemøsten: Habsburgerriget, Det Russiske Rige og Det Osmanniske Rige. Dette geografisk enorme område skulle nyordnes, og som princip for dette stod kun ideen om nationalstaten til rådighed, der som følge af bosættelsesstrukturen i de berørte regioner og den etniske sammensætning af de derboende befolkninger knap var gennemførlig. Således opstod der hurtig ideerne om et "Storpolen", et "Storumænien" og et "Storgrækenland", som snart stødte sammen med hinanden og var i konflikt med revisionsforestillingerne i Ungarn, Bulgarien og Tyrkiet.

Men hovedproblemet i Paris-fredsordenen var, at den ikke havde nogen "vogter", der ville være indstillet på og i stand til at gennemtvinge dens bestemmelser og regler om nødvendigt også med militær magt. Folkeforbundet var ikke i stand hertil, og Storbritannien og Frankrig, de europæiske sejrsmagter, hvis politiske målsætninger i væsentligt omfang havde fundet indpas i fredsordenen, var efter de alvorlige tab i krigen ikke indstillede herpå.⁸ Efterfølgende skabte de politiske ledere, som rådede over de nødvendige militære kræfter, fakta, som stred mod fredsordens ånd og bestemmelser. Mellemligsordenen i Europa lod en dør til krig stå åben.

Dette havde de vesteuropæiske politikere i erindring, da de efter afslutningen på den sovjetiske orden i Centraløst- og Sydøsteuropa, *Pax Sovjetica*, stod over for spørgsmålet om, hvorvidt det nu på ny ville komme til grænseforskydninger eller vold fra paramilitære styrker internt i de fra sovjetisk overhøjhed befriede stater. Deres bekymringer og frygt blev forstærket af de jugoslaviske opløsningskrige, hvori mellemkrigstidens voldshistorie syntes at gentage sig. For at forhindre dette bifaldt de vesteuropæiske politikere - nogle straks, andre efter nogen tøven - disse staters indtræden i Den Europæiske Union og i NATO for hermed at bringe de politiske perspektiver for et liv i sik-

---

⁷ Se MacMillan; Leonhard; Conze (alle note 1).

⁸ Se udførligt Herfried Münkler, Das Scheitern der Pariser Friedensordnung. Ein Lehrstück zur Verrechtlichung der internationalen Politik, i: Claus Kreß (Hrsg.), *Paris 1919–1920. Frieden durch Recht?*, Baden-Baden 2020, s. 71–92.

kerhed, fred og velstand som attraktive alternativer til opflammende voldelige konfrontationer i spil. Trods alle de problemer, der senere er dukket op med landene i østudvidelsesrunderne, kan man dog sige, at dette mål blev nået. NATO's østudvidelse havde altså mindre med Rusland og dets inddæmning at gøre end med frygten for instabilitet i tiltrædelseslandene – og frem for alt med den afskrækkende erindring om mellemkrigstidens politiske forhold og den positive erkendelse af den europæiske Efterkrigsorden 1. Betragtet således, drejede det sig om at tage militær magt ud af spillet og styrke den økonomiske magts ordenskonstitutive betydning.

Putins ageren i periferien

Putin har allerede før sin angrebskrig mod Ukraine vist sig som regelbryder og folkeretsforagter. I realiteten går der fra den anden Tjetjenienkrig 1999-2009 med det ødelagte Grosny som symbol på umådeholdent voldsberedskab over Georgienkrigen i 2008, annekserne af Krim i 2014 og den militære støtte til separatisterne i Donetsk og Luhansk, den militære intervention i den syriske borgerkrig fra 2015 og indsættelsen af lejetropperne ”Wagner” et bredt spor frem til angrebet på Ukraine. Da også USA i 2003 havde gennemført en militærintervention i Irak uden mandat fra FN, og der tidligere havde været en intervention for at bringe Kosovokrigen til ophør, ligeledes uden FN-mandat, holdt man sig i Vesten tilbage med skarp kritik af Putins brug af militær magt og indførte efter annekserne af Krim og støtten til separatisterne i Donbas kun symbolske sanktioner.

Besættelsen af de til Georgien hørende områder Abkasiens og Sydossetiens samt de til Ukraine hørende områder Donetsk og Luhansk forklarede man med, at Putin i begge tilfælde havde skabt ”uafklarede grænsespørgsmål” for at forhindre de to stater i at træde ind i NATO. Frem for alt ønskede man i Vesten ikke at opgive projektet med en regelbaseret, på værdier hvilende og af normer drevet verdensorden med én europæisk fredsorden som udgangspunkt og forbillede. Altså temati-

serede man frem til den 24. februar Putins krige som regelovertrædelser, men ikke som fundamentale brud med den europæiske fredsorden, så at sige som buler, der atter kunne udbedres, således at ordenen ville kunne betragtes som genoprettet. Det ændrede sig med det russiske storangreb på Ukraine. Dette angreb er i Vesten helt igennem blevet opfattet som et skel, gennem hvilket der er opstået et før og efter. Med befalingen af angrebet på Ukraine har Putin ødelagt den europæiske Efterkrigsorden 2, og det vil i lang tid fremover være umuligt at genskabe den.

Der skal afslutningsvis fremlægges tre årsager til, at denne fredsorden ikke lader sig reparere: For det første er der den bitre erkendelse, at den økonomiske magt i form af truslen med økonomiske sanktioner ikke har været tilstrækkelig til at afholde Putin fra at anvende militær magt. Derimod har systemet med økonomisk sammenfletning vist sig at være Vestens ensidige afhængighed af russiske råstofleverancer. Dermed er en af den europæiske fredsordens bærende søjler blevet ødelagt, og det er blevet uundgåeligt atter i stærkere grad at vende tilbage til militær magt som afskrækkelsesmiddel og sikkerhedsgaranti. Det svarer til et paradigmeskifte i sikringen af fred, nemlig en tilbagevenden til principperne i den europæiske Efterkrigsorden 1. Samtidig har Vestens økonomiske sanktioner mod Rusland ført til Ruslands afkobling fra den vestlige verdens økonomiske og finansielle kredsløb, hvorved tilnærmelsesperspektiverne i Efterkrigsorden 1 (”forandring gennem handel”) er lukket. Vestens afstand til Rusland er dermed blevet større, end den før 1989/91 var til Sovjetunionen. Men Sovjetunionen havde heller ikke ført en angrebskrig mod en uafhængig stat.⁹

For det andet er der i stedet for en institutionel tillid indtrådt en generel mistillid, for hvilken det ikke er tydeligt, på hvilket niveau og med hvilke midler den kan begrænses, efter at Putin ikke blot har brudt folkerettens fundamentale regler, men tillige på konsekvent vis har løjet over for de vest-

---

⁹ Interventionen i Afghanistan, som muligvis kan anvendes som indsigelse, kom i stand på anmodning fra den dengang i Kabul siddende regering.

lige politikere, som han forud for angrebsbefalingen tog kontakt til. Der vil ikke længere være et fortroligt samarbejde med Putin og hans regime, og det bliver tilsvarende vanskeligt at nå frem til overenskomster – af hvilken art de så end måtte være. Det er heller ikke til at se, hvorledes der efter den indledte afkobling af den europæiske økonomi fra den russiske vil kunne etableres tillidsgarantier for aftalemæssige reguleringer.

For det tredje er på længere sigt det om muligt mest afgørende problem derimod behovet for udvikling af en ny nuklear strategi i Vesten, som reagerer på Ruslands fortsatte atomare eskalations-

trussel. Hidtil havde den nukleare eskalationstrussel, forenklet udtrykt, tjent til at forhindre en konventionel krig. I krigen mod Ukraine har Putin imidlertid benyttet eskalationstruslen til at kunne føre en konventionel krig og afholde Vesten fra at støtte Ukraine og altså også fra at forsvare folkerettens regler samt den europæiske Efterkrigsorden 2. Hermed er det blevet muligt for atommagter at føre angrebskrige i stor skala. Det handler om atter at lukke denne mulighed for indsættelse af militær magt. Lykkes dette ikke, står vi ved begyndelsen af en oprustningsspiral, hvis afslutning ikke kan øjnes.

Forlaget ELLEKÆR ApS

www.ellekar.dk

Publiceret november 2022

Grafisk udformning: Dorte Pugliese

Dette skrift er licenseret under en
Creative Commons Kreditering-
Ikkekommerciel-Ingen afledninger 4.0
International-licens.